

Елена Константинова Диновска

26 СОУ „Йордан Йовков“
София

Ел. Диновска е завършила специалност География в ГГФ на СУ „Св. Кл. Охридски“ (1978). Дългогодишна преподавателка по география, носителка на II ПКС. Нейни ученици имат постижения в националните олимпиади по география и икономика. Подготвяла е открити уроци за Деня на Земята.

ОБРАЗОВАТЕЛНА ТЕХНОЛОГИЯ ЗА ОБОБЩЕНИЕ ПРИ ИЗУЧАВАНЕ НА „ГЕОГРАФИЯ НА КОНТИНЕНТИТЕ“ В 6. И В 7. КЛАС

Развитието на съвременното общество е свързано с протичането и непрекъснатото задълбочаване на два уникални по своята същност процеса – регионализация и глобализация. Те са свързани с натрупването и обмяна на огромен обем информация, както и с необходимостта от нови начини на общуване. Те улесняват обмяна на кратка, синтезирана, значима и ценна информация. В този аспект са необходими добре подготвени личности, които умеят да подбират, синтезират и обменят информация. Само така те ще могат да намерят своето достойно място в съвременното добре информирано общество. Оттук и поставянето на нови изисквания към учителя: да търси форми и методи за нов подход при синтез на учебното съдържание, които улесняват дейността на ученика и го подпомагат при възприемането, осмислянето и използването на информацията, до която има достъп ежедневно.

Един от пътищата за постигането на тази цел е използването на нова образователна технология при провеждането на обобщителните уроци в обучението по география на континентите в 6. и 7. клас. По темата има теоретични постановки и идеи, но липсват разработени образователни технологии за прилаганто им.

Обобщението е сложна логическа операция, която „предполага преобразуване и нов синтез на съдържанието по пътя на генерализацията“ (Гайтанджиева и др., 1994). То е „алтернатива на доминиращия в обучението безкраен анализ на фактологически материал“ и средство за постигане на „баланс между теоретичните и фактологически знания“ (Цанкова, 2002). Изисква преструктуриране на голям обем учебен материал и неговото логическо подреждане. Преструктурирането на материала трябва да води до формулирането на обобщаващи въпроси, задачи и съждения.

Обобщението винаги е присъствало в методиката на обучението, но главно при преговор, като повторение на изучавания материал. Осъществяването му в този вид е трудно, скучно и безинтересно за учениците и не води до постигането на високи резултати. Такова обобщение е неефективно, защото учениците само повтарят, преразказват и изброяват отделни моменти от отделните уроци. Но те не могат да открият главното, основното, трудно им е да правят обобщаващи съждения.

Именно, ясно изразеното противоречие между необходимостта от развитие на уменията „да обобщава“ и недостатъчните методически модели за обобщение, ме насочи към избора на настоящата тема.

Смятам, че образователната технология, която прилагам при уроците за обобщение би могла да компенсира посочените недостатъци на традиционните преговорно-обобщителни уроци, да промени нагласата и дейността на учениците; да ги направи желани, интересни и полезни и по този начин да повиши качеството на обучението. Това са и част от основанията ми да я приема като иновационна технология за обучението по география.

Цели и задачи на изследването

Целта е да се моделира, представи и апробира вариант на образователна технология (ОТ) за обобщение при изучаването на „География на континентите“ в 6. и 7. клас. В тази първа статия се представя образователната технология, а в следваща публикация ще се представят и анализират резултатите.

Основните задачи са:

1. Да се направи теоретичен анализ на педагогически и методически постановки за обобщението за изясняване на работните понятия с оглед изгражда-

не на теоретическа концепция на изследването.

2. Да се разработи модела на технологията и програмата за неговото осъществяване в обучението в прогимназиалния етап – 6. и 7. клас.

3. Да се проведе емпирично изследване на ефективността на модела

4. Да се обработят и анализират резултатите от изследването и на тази основа да се направят изводи за ефективността на модела.

Хипотеза на изследването

В настоящата разработка допускам, че с използването на иновационен модел на образователна технология за обобщение при изучаването на „География на континентите“ (която има посочените по-долу особености – разнообразни учебни дейности) ще се постигне следния ефект:

- активизиране и повишаване интереса на учениците по предмета;
- постигане на по-високи и по-трайни резултати и по трите степени на географската култура: географска грамотност, географска компетентност и модели на поведение.

Това е основание за приетите параметри, показатели и критерии на изследването, които са ориентир при конструиране на целевата част на образователната технология и спрямо които се регистрират постиженията на учениците (табл. 1).

Образователна технология

Образователната технология може да се разглежда в *три* аспекта:

- като последователно изпълнение на взаимно обуславящи се процедури, които постъпково водят до постигане на целта;
- като своеобразно съчетаване на учебна задача и съответно учебно съдържание, форми, методи и средства на обучението в конкретна учебна ситуация за постигане на целта;
- като обединяване на първите два аспекта, което формира пълната образователна технология, обединяваща цел – съдържание и процес – резултат (Гайтанджиева, 1992, с. 15).

Представянето на модела на образователна технология предполага описание на спецификата на трите части, от които се състои тя, а именно: *целева, съдържателно-процесуална и контролна*. Всяка от тях има следните особености:

1) *Целевата част* включва следните очаквани резултати, посочени като показатели на изследването в таблицата по-горе.

2) *Съдържателната част* включва обобщени знания за природата, населението, политическата карта, стопанството и страните в Африка, Южна Америка и Северна Америка; за контрастите в Азия; за общото и

уникалното в природата и населението на континентите в Южното полукълбо; за богатствата и проблемите на изучените континенти.

Процесуалната част на образователната технология обхваща дейностите, с които се прави обобщението. Те са разнообразни – писане на обобщаващи съждения, описание на маршрут и обекти по него, открояване на контрасти на основата на показана презентация, открояване на общото и уникалното и изработване на постер, открояване на богатствата и проблеми в континентите на основата на изслушани доклади, участие в дискусия.

3) *Контролната част* се отнася до два вида контрол: текущ (урочен) и периодичен (тематичен и годишен), както и специфичен инструментариум: задачи, които се различават по съдържание, степен на овладяване на географска култура, равнище на усвоеност, форма на отговора и по начина на представяне на резултатите – върху бланка за отговори и контурна карта.

Осъществяването на този модел в обучението в 6. и 7. клас на прогимназиалния етап е проектирано в програма, която включва 6 урока за обобщение. Пет от уроците са за тематично обобщение (1 – *С какво ще запомня Африка*; 2 – *Южна Америка – еднаква и различна с Африка*; 3 – *Моето географско пътешествие из Северна Америка*; 4 – *Азия – континент на контрастите*; 5 – *Континентите в Южното полукълбо – с общ произход и уникални*) и един урок за годишно обобщение (*Континентите на Земята – богатства и проблеми*).

Особеностите на всяка част от образователната технология са проектирани в конкретни макроструктурни компоненти на уроците. Технологията предполага различни учебни ситуации за обобщение. Проектирани са различни форми на организация на работата – общокласна (в два урока: 1 и 2), групова (в един урок: 3) и екипна (в три урока: 4, 5 и 6). Технологията предполага следните начини за представяне на обобщенията – вербален (устен, писмен), картографски и в компютърни презентации. При уроци 1 и 2 се използва устен и писмен вербален подход; вербален устен и картографски подход се използва в 3 урока – 3, 5 и 6, като при урок 5 се изготвя постер; вербален (устен и писмен) и компютърна презентация – в уроци 4 и 6.

Технологията включва варианти, насочени към непрекъснато намаляване ролята на учителя и увеличаване тази на ученика. С използването на различни учебни ситуации, които са различни по съдържание, форма на организация на учебната дейност; степен на самостоятелност (с тенденция да се увеличи самостоятелната и екипната работа) се цели устойчиво постигане на очакваните резултати.

Първият от експерименталните уроци за обобщение е „*С какво ще запомня Африка*“. Целта е формиране на умение за обобщение – за реструктурира-

Таблица 1

Параметри (съвпадат със степените на географска култура)	Показатели (съвпадат с очакваните резултати от целевата част на ОТ)	Критерии
1. Географска грамотност 1.1. Знания	1. Посочва как се изучава континент: на кои въпроси се търси отговор, в каква последователност, с какви средства. 2. Посочва правило за това как се обобщава. 3. Идентифицира обобщаващи и конкретни съждения. 4. Назовава и посочва на картата обекти в отделните континенти. 5. Извежда регионални закономерности. 6. Назовава и описва контрасти. 7. Посочва по три проблема във всеки континент.	Знае/ Не знае Знае/ Не знае Може/ Не може Знае/ Не знае Може/ Не може Знае/ Не знае Знае/ Не знае
1.2. Умения 1.2.1. за интерпретиране на информация	1.Обобщава знания за природата, населението, политическата карта, стопанството и страните в отделните континенти. 2. Систематизира знания като попълва таблица. 3.Сравнява природата, населението и стопанството на континентите с акцент върху открояване на различия. 4. Описва природата, населението, стопанската дейност по маршрута на пътешествието. 5. Характеризира избрани обекти по маршрута на пътешествието. 6. Доказва общия произход и уникалността на континентите в Южното полукълбо.	Може/ Не може Може/ Не може Може/ Не може Пълно/ Непълно Пълно/ Непълно
1.2.2. за представяне на информация	1. Пише съобщение за избран обект в Северна Америка. 2. Пише доклад за богатствата и проблемите в континентите.	Вярно/ Невярно Пълно/ Непълно
1.2.3. за генериране на информация	1. Изработва карта на пътешествие из Северна Америка. 2. Прави презентация на Power Point. 3. Изработва постер.	Пълно/ Непълно Може/ Не може Може/ Не може Може/ Не може
2. Географска компетентност 2.1. Оценява	1. Оценява значението на природата за развитието на стопанството. 2. Оценява значението на контрастите за живота и труда на хората.	Вярно/ Невярно Вярно/ Невярно
2.2. Взема решения	1. Избира маршрут на пътешествие и обекти, които ще описва. 2. Избира и мотивира избора си за страна, за която ще прави презентация. 3. Избира комисията, в която ще се включи при изготвяне на доклад за богатствата и проблемите в континентите.	Вярно/ Невярно
3. Модели на поведение	1. Аргументира мнение за различията и уникалните особености на континентите. 2. Изразява и аргументира мнение за решаване на глобален проблем.	Вярно/ Невярно Вярно/ Невярно

не на изучения раздел, подреждането му в логическа последователност и достигане на обобщаващи съждения. Изпълнението се представя вербално чрез общокласен коментар с водеща роля на учителя. Времето е 30 минути. Резултатите се отразяват в протокол по критерии: брой ученици, изпълнили задачата; брой, взели участие; посочени обобщаващи съждения.

Вторият експериментален урок за обобщение е **„Южна Америка – еднакъв и различен от Африка“**. Целта при него е да се достигне до по-висока форма на обобщение – открояване на обобщения, както и на съществени различия в сравнение с Африка. Акцентът се поставя върху по-сложния и нов момент на обобщение – формулирането на обобщения.

В третия експериментален урок за обобщение **„Моето географско пътешествие из Северна Америка“** целта е да се формира географска компетентност (взема решения за избор на маршрут, събира и генерира информация) и умения за представяне на маршрут върху карта. Технологиията включва пътешествие по избрания маршрут, спиране в определени обекти и тяхното по-подробно представяне, нанасяне на снимков материал върху карта.

Целта на експерименталния урок **„Азия – континент на контрастите“** е свързана с формирането на географска култура, компетентност и модели на поведение. Образователната технология тук включва представянето на ученически презентации за страни от отделните региони в Азия и на тази основа, открояване на контрастите и многообразието. Изборът на тази технология е продиктуван от възможностите, които предлага темата, интересът на учениците, нивото на класа. Формата на организация е екипна, като учителят само насочва и координира. Представянето на презентациите и разкриването на контрастите се осъществява от учениците. Контролът се провежда в следващия час, следва самоконтрол посредством еталон на верните отговори.

Урокът **„Континентите в Южното полукълбо – с общ произход и уникални“** е петият поред от експерименталната програма за обобщение. Целта на урока е да се формира географска култура и модели на поведение. Образователната технология включва изработване на постер с въпроси, съставени от всеки екип, с отговори, дадени от учениците и със снимков материал.

Шестият експериментален урок **„Континентите на Земята – богатства и проблеми“** е за годишно обобщение. Целта на този урок е свързана с формирането на географска компетентност и модели на поведение (оценява богатствата на континентите, откроява типични проблеми и предлага пътища за решаване на един от тях). Образователната технология е съчетание от вербално представяне (доклади на отделни комисии) и компютърни презентации.

* * *

Този модел е подчинен на основните идеи на изследването и ще го използвам за доказване на хипотезата. Допускам, че с разнообразните и постепенно усложняващи се варианти за обобщение той

ще осигури преодоляването на традиционното и не-ефективно провеждане на този тип уроци.

Резултатите от апробирането на технологията, анализът им и изводите за ефективността ѝ ще бъдат представени в друга публикация.

Литература

Гайтанджиева, Р и др. География за 6. клас. Книга за учителя. – Изд. „Просвета“, С., 1994.

Гайтанджиева, Р. Технологичният подход в педагогическата дейност на учителя по география. – „Обучението по география“, 4, 1992.

Цанкова, Л. Обобщението в географското познание и обучението по география в средното училище – състояние, проблеми, тенденции. – В: Сб. „Научна конференция с международно участие в памет на проф. Д. Яранов, Варна, 2002“, С., 2002.

Educational technology for generalization in studying Geography of the Continents (Africa, South America, North America, Asia, Australia) in the 6th and the 7th grade

Elena Dinovska

26 Secondary School

Summary

This paper presents an innovative for the Geography education in the Secondary School Educational Technology for generalization in studying Geography of Continents (all continents except Europe).

The technology is presented through a three parts model: the aim part, the content-process part, and the control part each of the parts with special features as follows:

- 1) The aim part consists the expected results of generalization lessons, for example: points out the contrasts, plan trips through the unique objects in the continent, formulates the global problems, and evaluates the wealth etc, as can be seen – activities entirely different from the repeating and retelling the content for the continents.
- 2) The content part includes synthesis knowledge for the nature, population, political and economic map and the countries in Africa, South America and North America; for the contrasts in Asia; for the common ant the unique in the nature and the population in the continents in the South hemisphere. The process part consists of different activities the generalization is done.
- 3) The control part includes two types of control – lesson control and thematic control with content different in the extent of generalization; made through different types of tasks and different ways the results are presented.